

FOCUS

ARCHI

HET REFERENTIEMAGAZINE VOOR ARCHITECTEN

Ross Lovergrove

VRIJVET DESIGN

Olivier Bastin

DE BOUWMEESTER

Zoom

LICHT WORDT SLIM

#03

dec./jan./feb.
2014-15

Een moment van bevrijding

"De beelding van de ruimte is zonder licht niet denkbaar. Licht en ruimte vullen elkaar aan. In de architectuur is licht een beeldend element en wel dan ook nog het belangrijkste."

Het organisch verband tussen ruimte en materiaal kan alleen door middel van licht tot stand worden gebracht.

Daarmee is echter de architectuur nog niet voltooid. Perfectionering van de architectuur is alleen dan mogelijk als ook het licht gebeeld wordt."

Theo Van Doesburg

Licht verbindt ruimte en materiaal beweerde Theo Van Doesburg. De voorman van De Stijl, Theo Van Doesburg, stond daarin niet alleen. Hedendaagse kunstenaars als James Turrell hebben er zelfs hun levenswerk van gemaakt. Ruimtes fungeren hierbij als een light space waarin de waarneming van licht, kleur en ruimte centraal staat. Het is een verrassing om te ervaren hoe deze plekken van licht meditatieve ervaringen oproepen.

Het is een ontworpen ervaring die teruggrijpt en knipoogt naar de kapellen en kerken van Le Corbusier, Tadao Ando, Peter Zumthor en vele anderen. Ook zij zagen zich overvallen door de adembenemende lichtbehandeling en materiaaltoepassingen. Peter Zumthor zijn kapel in Mechernich laat daar geen twijfel over bestaan. De ervaring van het sublieme is er ronduit overrompend. Dat brengt ons bij de colourfield paintings van Barnett Newman, ook een Amerikaan die erbij vertelde dat het sublieme geen toekomst of verleden heeft. The sublime is now, zo schreef hij. Zijn doeken stralen van licht en kleur en beogen een andere kunst vrij van het gewicht van de Europese traditie.

Kleur is licht hield Matisse vijftig jaar voor Newman ons voor. Het mystieke en transcendentale gehalte van dit ontwerp staat buiten kijf. Amerikanen hebben altijd wel iets met transcendentie gehad: van Walt Whitman tot de wonderbaarlijke transcendentale parabetekenissen van Alfred Stieglitz fotografische opnamen over Man Ray tot James Turrell.

De kunst als uiting van onze religieuze verlangens, onze hunker naar het verhevene? Filosoof Frank Vande Veire legt in zijn artikel De holte van een naam de logica van deze opvatting als volgt bloot: *"In een grondig gedesacraliseerde, 'onttoverde' wereld is het alleen de kunst nog gegeven om de onuitroerbare hang van de mens naar het transcendente, zijn gerichtheid op een hogere, spirituele bestemming, zijn zin voor het mysterie, enzovoort, enigszins te bevredigen. De kunst is aldus de manier waarop de religie overleeft in de marges van de religieuze samenleving. Het gaat dan om een religie die aan geen bepaalde leerstellingen of voorstellingen gebonden is, maar die eerder elke voorstelling, elk beeld van het goddelijke weigert. De duidelijkste uitdrukking van die iconoclastische religiositeit zouden de talrijke 'abstracte iconen' zijn die onze eeuw heeft voortgebracht: die van Malevitch, Mondriaan, Reinhardt, Rothko e.a. Juist door elk beeld uit te bannen zouden deze kunstenaars indirect een aanwezigheid laten verschijnen die elk beeld te buiten gaat. De strenge leegte die ze ons presenteren zou slechts de keerzijde zijn van een mystieke volheid"*.

De luchtige speling van licht en ruimte

Ooit zagen we op de ontwerptafel van architect Jos Vanderperren een intrigerend ontwerp van een luchtige woning. Ze stond in de ontwerpfase hoog op haar poten midden in een bos. Wie op weg is naar de stille woning - eenmaal de woning zou zijn gerealiseerd - baant zich eerst een weg door de 'buik' van het donkere bos. Het traject loopt tot boven waar de woning zich ontvouwt, waar het wonen plaatsvindt. Het wonen teruggrijpend naar Heideggeriaanse begrippen als eenheid en verbondenheid met kosmos en natuur. Daar boven in de kruinen oogt deze merkwaardige woning - of is het een neo-modernistische 'doos' - zich als een vreemd en rationeel uitgemeten lichaam in een grote en geweldige poëtische omgeving. Het is een ruimte in de bosruimte, een bouwconcept waar barokarchitecten als Vittove, Guarino Guarini en protagonisten als Palladio zelf heel goed mee uit de voeten kwamen. De constructie vormt een visueel contrapunt waar het oog maar moeilijk aan ontsnapt. Het is een lichaam met een bijzondere huid, glazig, transparant omarmd door een dynamisch patroon van groen, schors en wiegende takken. Zeker, de woning prikkelt de zinnen en roept fascinatie en vooral verwondering op door de luchtige speling van licht en ruimte.

Zwevend kantoor

In de projecten van Bruno Erpicum speelt het natuurlijke licht een prominente rol. "Licht maakt dat het materiaal tot leven komt." Hij toont me een doorgewone betonnen trap maar het licht maakt deze trap tot een magische sculptuur. *"Licht is overal, het is gratis en geeft alle nuances van het materiaal weer"*, zegt de architect lichtjes geamuseerd. Bij een van zijn projecten laat hij het licht op een binnenmuur vallen. Het effect ervan is subliem en heel metafysisch. De muur krijgt diepte en perspectief en refereert aan de grote abstracte doeken van Barnett Newman. *"Zet je ramen in het midden van het muurvlak, dan krijg je heel nuttig licht. Maar hier is effect zodanig dat het materiaal - de muur - begint te spreken en de ruimte een sterk perspectief accent erbij krijgt."*

De kantoren van Xima in de WTC-tower in Brussel ondergingen een grondige renovatiebeurt. Erpicum voerde ook hier licht ten tonele waardoor een mensvriendelijke en boeiende werkplek tot stand kwam. Stoeiend daglicht creëerde de architect in de aanpak van het reclamebureau DDB in Brussel. Voorheen stond hier een allegaartje van de bekende art nouveau-architect Paul Hamesse. Maar niettegenstaande zijn reputatie was het een chaotisch geheel. Bruno Erpicum en zijn team transformeerden de rommelige plek tot een oord waar werknemers graag toeven en het natuurlijke licht overal zijn weg vindt door de grote glaspartijen.

TEKST: PHILIP WILLAERT

Licht in de stedelijke ruimte

Licht heeft een functionele kant en een esthetische. De functionele kant staat voor goed licht op straat. Met licht als 'kunstuiting' creëer je stemming, een feest of wat dan ook. Het kan zowel kermis zijn als echte kunst. Op straat is licht pure noodzaak en dus hoofdzakelijk functioneel. Omdat veel openbare ruimte in ons land 's avonds verkeerd is belicht, ontstaat een onaantrekkelijk straatbeeld en voelen mensen zich onveilig. Dat zou eigenlijk niet mogen zijn. De tijd dat er maar drie soorten lampen bestonden - binnenlampen, buitenlampen en luxe lampen - ligt mijlenver achter ons. De lichtstrategie in de urbane context is vandaag drastisch omgegooid. Talloze steden beseffen dat de lichtstrategie vandaag andere eisen stelt. Amsterdam heeft een expert aangesteld die een lichtvisie en lay-out voor de hele stad heeft geschreven. Zo zijn in de notoir slecht verlichte grachtengordel bijvoorbeeld de natriumlampen vervangen door witter licht.

Door de komst van led en nieuwe software zijn de mogelijkheden ook duizelingwekkend toegenomen. Zo is er interactieve verlichting, die reageert op aanwezigheid van mensen. Het gaat dus niet altijd om de esthetiek van licht, maar om de sociale component. Openbare ruimte waar je niet durft te komen vanwege slechte verlichting, is verspilde openbare ruimte.

Licht lezen

Goede verlichting in een grootstad als Brussel is van een onschatbare waarde. Het bepaalt in grote mate de leefbaarheid en identiteit van de hoofdstad. Het is in het belang van de stad en haar inwoners om voldoende aandacht te schenken aan degelijke en aantrekkelijke stadsverlichting. Nachtelijke verlichting en scenografie zijn niet alleen belangrijk voor het veiligheidsgevoel, maar ook voor de beleving van Brussel. Verkeersveiligheid,

sociale veiligheid, stedelijke kwaliteit en functionaliteit: allemaal criteria waarmee we rekening houden bij de keuze van verlichting voor de gewestwegen, markante gebouwen, waterstromen en openbare ruimten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de nota uit 2012 van Tegenwoordig evolueren we meer en meer van de puur functionele verlichtingstoestellen, die onze straten en wegen al jaren trouw verlichten, naar een nieuwe generatie van stadsverlichting die beter aansluit bij de omgeving en bovendien een rijker gamma aan licht produceert. Vergelijken we de stedelijke verlichting vandaag met die van de donkere middeleeuwen, dan is er een wereld van verschil. Wie zich toen op straat begaf, riskeerde in handen te vallen van lieden met onfrisste bedoelingen.

TEKST: PHILIP WILLAERT

Alsinds zijn vroegste kinderjaren is Koert Vermeulen gefascineerd door licht. In Antwerpen is hij omgeven door een moderne en creatieve stad. Als adolescent werkt hij het licht uit voor verschillende concerten en voor de meest hippe nachtclubs in de sinjorenstad. In 1995 richt Koert Vermeulen ACT lighting design op, waardoor nieuwe perspectieven zich openen: theatervoorstellingen, stadsopera's, klank- en lichtshows, modeshows... Hij werkt samen met de regisseurs Luc Petit en Dirk Declodet. In 1999 ontmoet hij ook Franco Dragone. Koert bedenkt het lichtontwerp voor shows van prestigieuze bedrijven zoals Hermès, Coca-Cola, de Nationale Bank van België, Microsoft, Sun, Ernst&Young, Siemens, Samsonite, Saatchi of Mercedes. Hij werkt regelmatig samen met de grootste event bureaus zoals Any Performance, KCC, DDMC, Guava, enz. In 2000 wordt hij gecontacteerd door Foruminvest, een projectontwikkelaar die van zijn kwaliteiten gebruik wil maken om aan hun stedelijke/publieke architectuur een eigen artistieke look te geven. Zijn samenwerking met Bruno Demeester resulteert in de oprichting van ACT architectural lighting design in 2004. Dit agentschap, gebaseerd in Brussel en Parijs, heeft 19 ontwerpers die samenwerken aan de belichting van prestigieuze shopping centra, stedelijke ruimtes, monumenten en bedrijventra... Projecten zowel in Europa als in Turkije, het Midden Oosten en Singapore dragen nu zijn creatieve handtekening.

Imposante lichtarchitectuur van Koert Vermeulen

© Marcos Vinals Bassols

© Marcos Vinals Bassols

OVO

Vermeulen liet verschillende projecten de revue passeren waarbij architectuur en licht een sierlijk verbond aangaan. Zo toonde hij zijn OVO project, een houten structuur op water, volledig uitgelicht waar mensen in kunnen lopen en dat, volgens zijn getuigenis, ook graag doen. Het project nam deel aan La Fête des Lumières in Lyon en was ook aanwezig op het Jerusalem Light Festival 2011. Het spectaculaire eivormige kunstwerk zorgde in het historische stadcentrum niet alleen voor een sensationele zintuiglijke lichtervaring, maar bracht ook een symbolische boodschap van eenheid, perfectie en hergeboorte. Odeaubois tekende voor de sculptuur, ACT lighting design voor licht en scenografie van Marcos Vinals Bassols.

Technische fiche

- Enkel 1 product : Traxon DOT XL 6 led guirlande, 12 stuks van 28, 24 en 22 stuks, in totaal 316 individueel aanstuurbare RGB leds van 6W.
- En de E:QUE butler als lichtsturing.

Jeugd Olympische Spelen

Marina Bay, in het hartje van Singapore, was de locatie voor de openings- en sluitingsceremonie van de Singapore 2010 Jeugd Olympische Spelen. Lichtdesigner Koert Vermeulen van ACT Lighting Design gaf hier een staaltje van zijn kunnen weg. Het evenement vond plaats op het grootste drijvende platform ter wereld met de skyline van Singapore op de achtergrond. Vermeulen ontwierp hier zijn eerste Olympische ceremonie. Een geweldige lichtshow, het kruispunt tussen spektakel, architectuur en kunst.

Technische fiche

- +/- 700 automatische spots, de zogenaamde Moving Heads, meestal met lampen van Philips: de HMI 1200W en MSR 1500W Gold reeksen
- +/- 400 FOS led spots van 1m, 72W led per armatuur
- +/- 320 Led spots voor accent verlichting, 10W led per armatuur
- +/- 3,6km LED outline, 7W per meter
- +/- 450 PAR64 Led armaturen
- 8 x 4000W & 6 x 2500W Followspots
- 24 x 7000W Skytracers op de gebouwen rondom Marina Bay

© Alphonsus Chern

© Desmond Wee

Concepstore l'Eclaireur

Ook de hipste concepstore l'Eclaireur in Parijs kwam ter sprake. De zaak werd vormgegeven door Arne Quinze, het enfant terrible in de ontwerpwereld. Hij ging er te keer zoals we dat van hem gewoon zijn met hout, beton, oude latjes en spijkers. Ook Koert Vermeulen creëerde er een heuse lichtwereld waarbij licht, ruimte en design met elkaar een dialoog aangaan.

Technische fiche

- Op maat gemaakte ledinstrumenten van Citizen, vanwege hun enorme goede kleurweergave, RA→97 en de juiste kleurtemperatuur : 2700K.
- Lux Lumen was de fabrikant van deze made to measure elementen.
- Voor de rest is er T5 fluo technologie toegepast alsook de LED spots van Zumtobel.

© ACT lighting design - foto: DR

© ACT lighting design - foto: DR

Kerstverlichting Champs-Elysées

Over een lengte van 1,2 kilometer zijn zo'n 200 bomen 'lichtjes' gehangen. Rond elke boom zijn drie hoepels bevestigd, elk met een diameter van ruim 3meter. En elke hoepel zit weer vol met energiezuinige lampjes. In totaal hebben de Belgen de Champs-Elysées - van de Place de la Concorde tot aan de Arc de Triomphe - volgehangen met ruim 1,2 miljoen leds. De lampen kunnen 67 kleuren uitstralen in allerlei combinaties: per boom, per bomengroep of met effecten over de hele lengte van de Champs-Elysées.

- Concept Koert Vermeulen van ACT Lighting Design & Marcos Vinals Bassols voor de scenografie
- Fabricage BIS Lighting & Productie door ASP Blue Square

De kunst van het licht

De kunst heeft het licht laten schijnen in al zijn gedaantes, van Rubens tot Mondriaan over Gauguin en de expressionisten tot de monochrome vlakken van Barnett Newman. De magie van het licht vinden we bij James Turrell, de ironie bij Bruce Naumann om maar enkele grote jongens te noemen. De overslag naar de architectuur is gauw gemaakt. Baragan en Le Corbusier benutten licht in al zijn architecturale mogelijkheden waardoor ze architectuur een eeuwige glans meegeven. Heel wat lichtproducenten laten de link tussen licht en architectuur niet ongelegen. De integratie van licht en architectuur is het tegenwoordige credo. En met reden. Licht bezielen doe je niet zomaar, daar heb je liefde en passie voor nodig zoals ontwerper Mario Nanni,

ja hij koestert liefde voor mens en omgeving. Anders lukt zo'n onderneming geenszins. Architecten als David Chipperfield, Jean Nouvel, Peter Zumthor en Ron Arad hebben zich op het ontwerpen van de fijnste lichtarmaturen gestort. Altijd met betrekking tot een architecturaal project. Als je naar hun creaties kijkt, proef je in al die exquisiteit het subtiele verschil. De grens tussen architectuur, licht en kunst wordt almaar spannender en dunner en toch nooit een pot nat.

© Gerrit Schreurs, courtesy Stroom Den Haag

